

Regionális ellenálló képesség? Egy feltörekvő elmélet megítélése a helyi gazdaságfejlesztésben

© TÓTH Balázs István

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, Sopron
tothbalazsistvan@ktk.nyse.hu

A regionális ellenálló képességgel kapcsolatos alapvetések

Napjainkban különösen az angol nyelvű regionális és helyi gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos szakirodalomban egyre gyakrabban bukkan fel a *resilient regions*, valamint a *regional resilience* szókapcsolat. A kifejezés egyre nagyobb térhódítását kiválóan tükrözi, hogy a témakörrel kapcsolatban tekintélyes mennyiségű irodalom jelent meg az elmúlt néhány évben – a Yahoo internetes kereső például nagyságrendileg két és félmillió linket talál a *regional economic resilience* fogalommal kapcsolatban –, de a szófordulat több regionális tudományi konferencia szekciójának nevét is kapta. Amerikában napjainkra már önálló intézetek is létrejöttek a jelenség tanulmányozására (*Community and Regional Resilience Institute, Institute for Governmental Studies: Building Resilient Regions, Research Network on Building Resilient Regions*), illetve a koncepció alapján központi programot is felállítottak (*Regional Resiliency Assessment Program*), ezzel párhuzamosan pedig több USA-beli állam fenntarthatósági akciótervet dolgozott ki. Úgy tűnik ez alapján, hogy a megközelítés fontos tevékenységet és tennivalót jelez, hiszen mind szakértői, mind tudományos oldalról figyelemre méltó igényeket támasztanak a témakör alaposabb megértésével, tanulmányozásával és a gyakorlati életben való alkalmazásával kapcsolatban.

A magyarul talán regionális ellenálló képességnek, alkalmazkodó képességnek, rugalmasságnak vagy lendületességnek fordítható kifejezés elméleti vonatkozásaival, valamint empirikus elemzési lehetőségeivel egyaránt foglalkoztak a kutatók (Cellini & Torrisi, 2012; Chapple & Lester, 2010; Christopherson et al., 2010; Dabson et al., 2012; Dawley et al., 2010; Diodato & Weterings, 2012; Fingleton et al., 2012; Foster, 2006, 2010; Gunderson & Holling, 2002; Hill et al., 2008; Holm & Østergaard, 2010; Martin, 2010; Martin & Simmie, 2010; Norris et al., 2009; Pendall et al., 2007; Swanstrom et al., 2009). A napjainkban is folyamatosan formálódó elmélet megítélése azonban nem egységes, ugyanis több kutató már ismert gazdasági jelenségek metaforájaként emlegeti a fogalmat, és munkáikban felvetik, hogy a fogalom kifejezéstelen, a koncepció a régiók alakulását, változását irányító folyamatok félreértelmezéséhez vezethet (Hassink, 2010; Martin & Sunley, 2006; Müller, 2011; Safford, 2009; Swanstrom, 2008).

Jelen munkában nem célom részletesen érvelni a koncepció létjogosultsága mellett vagy ellen, írásomban arra törekszem, hogy megvizsgáljam a regionális ellenálló képesség lehetséges gazdasági szempontú elméleti-értelmezései kereteit a lényegesebb külföldi publikációkon keresztül. A teoretikus elemek bemutatása során röviden érintem a koncepcióhoz köthető ún. négyfázisú modellt. Tanulmányomban utalásokkal élek a témakör hazai alkalmazásának, adaptálásának lehetőségeit illetően is. A tanulmány keretében kísérletet teszek a „regionális ellenálló képesség”

illusztrálására egy szemléletes hazai példán keresztül. Ehhez a vállalkozásokat érintő egyik legfontosabb számviteli eredménykategóriát, az adózás előtti eredményt hívom segítségül. Az elemzés keretében értékelem, miként alakult a társas vállalkozások jövedelmezősége megyei szinten a 2000-2007 közötti időszakban.

A regionális ellenálló képesség néhány elméleti vonatkozása

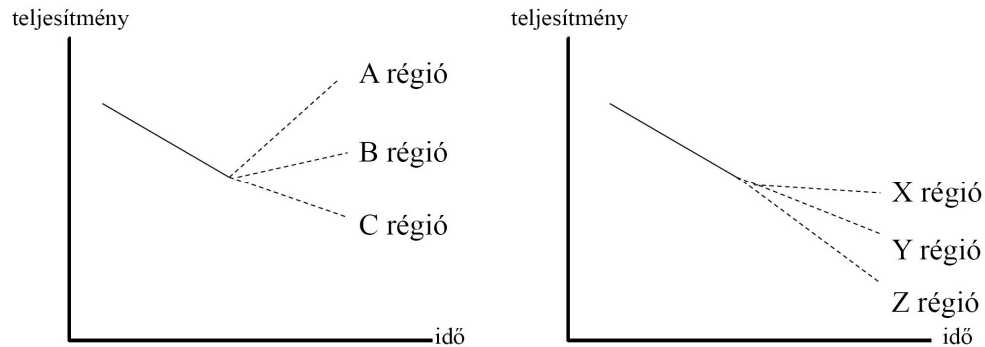
A regionális tudomány angolszász szakirodalmában – főként a közgazdasági jellegű munkákban – újabban a külső sokkokkal szembeni reakció- és alkalmazkodó képességgel kapcsolatos kutatások keltik fel az elemzők érdeklődését. E jelenség hátterében olyan különleges mozgatórugók, események állnak, amelyek jelentős negatív gazdasági következményekkel és visszasodró hatásokkal párosulnak (ide sorolhatók például a szeptember 11-i terrortámadás, a Katrina és a Sandy hurrikán, az indonéziai és a japán szökőár tragikus eseményei és következményei). A természeti katasztrófáknak és/vagy társadalmi megrázkódtatásoknak rendszerint jelentős gazdasági következményei vannak nacionális, de főként regionális szinten. Ez a megállapítás azzal magyarázható, hogy valamely krízis nyomán kialakult kedvezőtlen gazdasági helyzet nem feltétlenül hat a nemzetállamok egészére, de egyes térségeinek fejlődésére jelentős befolyást gyakorol (a fenti példák egyikét idézve, a Katrina hurrikán például súlyos csapást mért Alabama, Louisiana és Mississippi államra, de az Egyesült Államok többi régiójára nem). Az elmúlt években világszerte tanúi voltunk néhány komoly társadalmi vagy természeti megrázkódtatásnak, amelyek mind oda vezettek, hogy a kutatók megfogalmazták, hogy a regionális szinten végbemenő restriktív hatásokkal feltétlenül foglalkozni kell, a jelenségek gazdasági, valamint társadalmi életre gyakorolt következményeit és háttértényezőit tanulmányozni kell.

Ezzel összhangban egyre több (egyelőre) külföldi kutató figyelmét kelti fel napjainkban (lásd a bevezető rész hivatkozásait), hogy miként lehet a nehezen vagy nem kivédhető kockázatok ellen fellépni, azokra megfelelő választ adni, illetőleg mennyi időt vesz igénybe a sokkhelyzetből való kilábalás. Ezen kívül igen lényeges kérdésként merült fel, hogy miért képesek egyes régiók gyorsabban kilábalni a depresszióból, míg más térségek nem vagy alig képesek úrrá lenni valamely krízishelyzet okozta megrázkódtatáson. A téma egyik kiváló szakértője, Foster (2006) szerint a regionális alkalmazkodó képesség középpontjában egy folyamat áll, amelyben az anticipáció, a felkészülés, a válaszadás és a regionális gazdasági zavarokból való kilábalás fázisai egymásra épülnek. *Hill et al.* (2008) a koncepció lényegét abban látja, hogy az egyes térségek milyen módon képesek kilábalni a sokkok okozta traumából egy új növekedési pályára való elmozdulás céljából. Az ellenálló vagy alkalmazkodó képességet tehát olyan mérték és idő együtteseként kell felfogni, amely alatt képes egy térség visszatérni a sokkot megelőző állapotba, de legalábbis arra a szintre, ahol a kibocsátás és a foglalkoztatás szintje kedvező, optimális.

A koncepció kapcsán megkülönböztethető az abszolút és relatív ellenálló képesség fogalma (1. ábra). Az ábra bal oldali részén szereplő három képzeletbeli régió közül A és B régiót abszolút ellenállónak nevezzük, mert képesek úrrá lenni a teljesítmény (pl. kibocsátás, termelékenység, foglalkoztatottság) csökkenésén, és újra növekvő tendenciájúvá változtatják a produktivitást. Ezzel szemben C régió abszolút értelemben nem ellenálló, mivel a teljesítmény csökkenésének nem sikerül gátat szabni. Az ábra bal oldali részével kapcsolatosan továbbá megállapítható, hogy

A régió relatíve ellenállóbb, mint B, és B régió is relatíve rugalmasabb, mint C térség, hiszen egységnyi idő alatt nagyobb teljesítményjavulást képes felmutatni. Az ábra jobb oldalán szereplő képzeletbeli régiók közül egyik sem ellenálló abszolút értelemben, hiszen X, Y és Z régió teljesítménye is csökkenő tendenciájú az idő függvényében, azonban a relatív rugalmasság ebben az esetben is értelmezhető: X régió relatíve ellenállóbb, mint Y vagy Z régió.

1. ábra. Abszolút és relatív ellenálló képesség

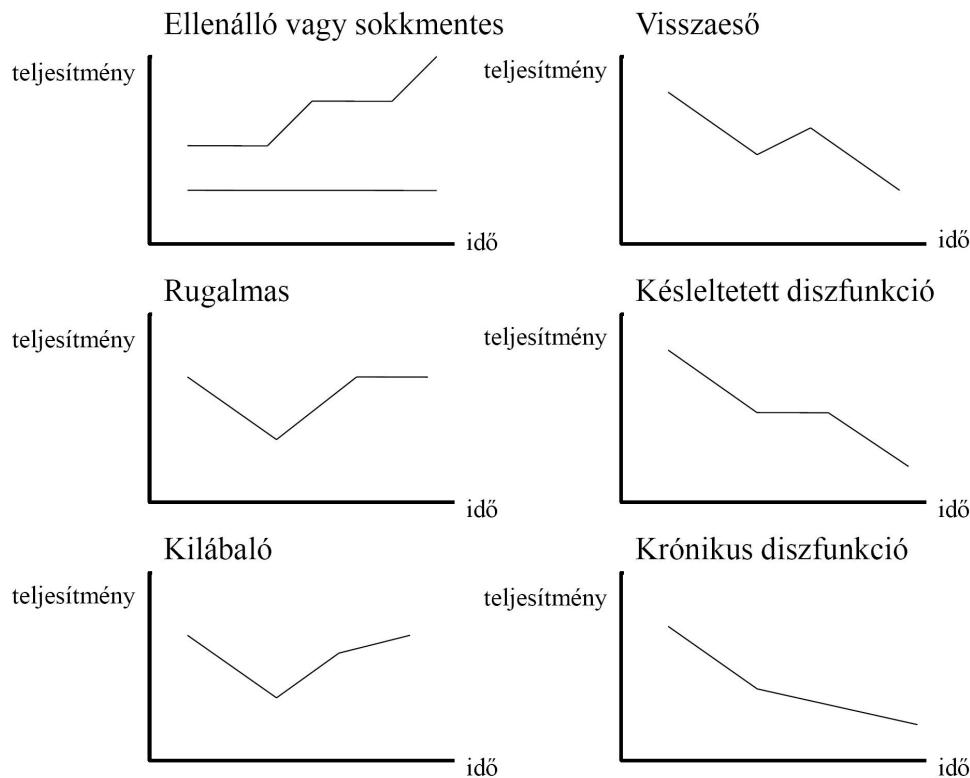
Forrás: Foster (2010)

Természetesen felmerül a kérdés, hogy milyen időskálán vizsgáljuk az ellenálló képességet. Noha a ma létező elméletek erre a problémára még nem adnak kielégítő választ, a témakörrel kapcsolatos empirikus vizsgálatok áttekintésekor az tapasztalható, hogy a kutatók igen eltérő időtávon vizsgálják a teljesítménycsökkenést, majd –javulást. Úgy tűnik azonban, hogy nem is lehet egzakt választ adni a kérdésre, hiszen nem mindegy, hogy milyen indikátor(ok) segítségével mérjük a változást, valamint az elemzési időtáv függ attól is, hogy milyen jellegű problémát vizsgálunk, valamint milyen karakterisztikájú területi egységet elemzünk.

Az abszolút és relatív lendületességi pályák mélyebb szintű elemzése során az is világossá vált, hogy a regionális teljesítmény időbeli alakulásával kapcsolatosan elkülöníthető néhány fontosabb alapeset (2. ábra):

- ⇒ Ellenálló vagy sokkmentes: az a térség, amely a növekvő regionális teljesítményt képes hosszabb távon stabilan fenntartani, folyamatosan vagy szakaszosan tovább növelni;
- ⇒ Visszaeső: az a térség, amely csak egy rövid periódusban képes ellensúlyozni a visszasodró hatásokat, de a teljesítmény hosszabb távon romló tendenciájú;
- ⇒ Rugalmas: olyan régió, amely képes megfelelő választ adni a krízishelyzetre, vagyis képes a visszaesett regionális teljesítmény újbóli fokozására, valamint új egyensúlyi pozíció elérésére;
- ⇒ Kilábaló: olyan régió, amely már elindult a sokkhelyzetből való kilábalás útján, de még időre van szüksége ahhoz, hogy a recesszió előtti egyensúlyi állapotot elérje vagy meghaladja;
- ⇒ Késleltetett rendellenességű: azokat a térségeket soroljuk ide, amelyek teljesítménye hosszabb távon csökkenő, a periódust rövidebb stagnáló vagy növekvő szakaszok kísérhetik, de összességében romló gazdasági teljesítmény jellemző rájuk;
- ⇒ Krónikus rendellenességű régió: azok a térségek tartoznak ide, amelyek esetében hosszú távon egyértelműen csökkenő a gazdaság teljesítménye, és várhatóan nem is képesek megfelelő választ adni a kialakult helyzetre.

2. ábra. A regionális teljesítmény változásának alapesetei

Forrás: saját szerkesztés (2011) Norris et al. (2009) alapján

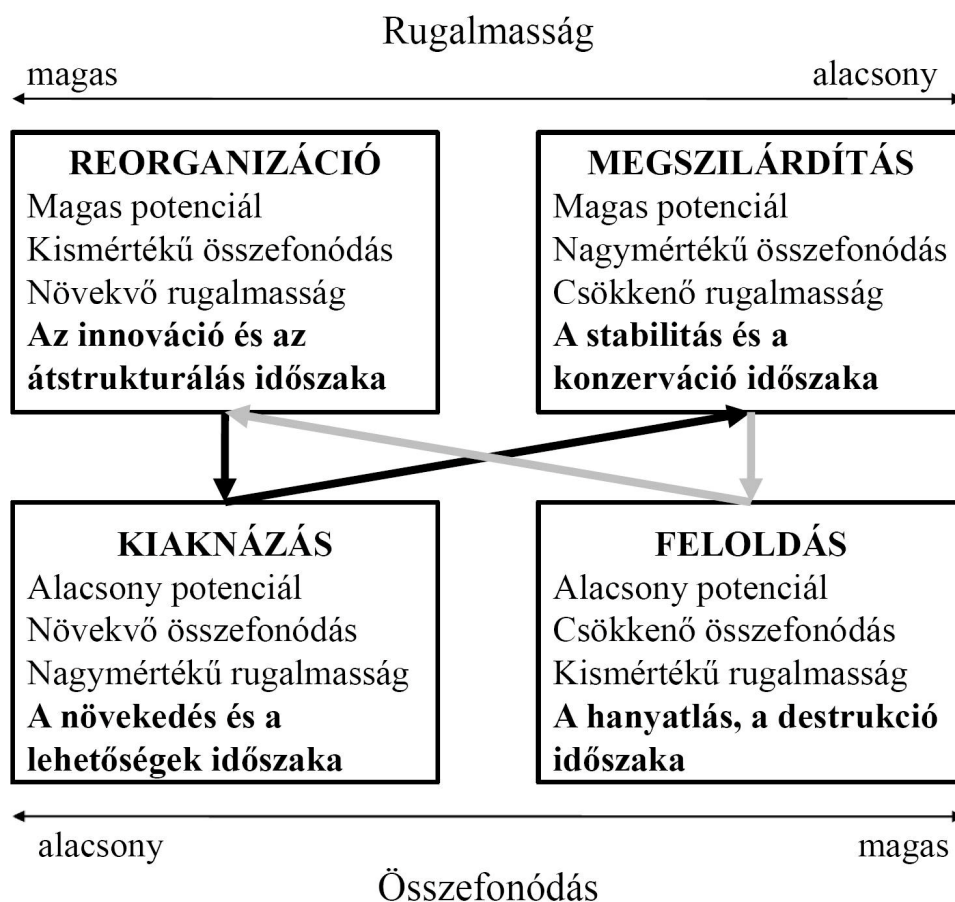
Gunderson és Holling (2002) logikája alapján Martin (2010) felvázolt egy lehetséges keretrendszert is, amely szimpatikusan, modellszerűen írja le a regionális ellenálló képesség lényegét. A modell egy négyfázisú, folyamatos forgásban lévő rendszeren nyugszik, amelyben a rugalmasság (adaptáció és változás), valamint az összefonódás (stabilizáció) két egymással ellentétes irányú folyamatot, lefutást képez (3. ábra):

- Egyrészt vannak olyan gazdasági folyamatok, tevékenységek, amelyek a növekedési pálya stabilizálására irányulnak (reorganizáció–kiaknázás–megszilárdítás folyamata): ebben a vonatkozásban a rugalmasság és az adaptáció jelentősége kicsi, de az összefonódás mértéke jelentős, hiszen meglévő struktúrák megszilárdításán, stabilizálásán van a lényeges hangsúly;
- Másrészt léteznek olyan folyamatok is, amelyek az új növekedési lehetőségek iránti igényt elégítik ki (megszilárdítás–feloldás–reorganizáció folyamata): ebben az esetben a rugalmasság növekszik, minden „cseppfolyós” és változékony lesz, az adaptációs képesség jelentősége megnő, a szerkezetváltásra való felkészülés jegyében pedig a szoros összefonódás mértéke alábbhagy.

A vázolt folyamatokat szemléltető ábrában a szövegdozók közötti fekete nyilak jelzik a növekedési pálya stabilizációjára vonatkozó folyamatokat, a szürke nyilak pedig az új növekedési lehetőségek felé való elmozdulást illusztrálják. A szövegdozókban található potenciál kifejezés a rendelkezésre álló vállalásos kompetenciákra és jártasságra, valamint az üzleti kultúrára utal, az összefonódás a vállalásos szféra kapcsolataira, együttműködéseire, meglévő felépítvényeire

vonatkozik, a rugalmasság pedig az innovációs hajlandóságot, az adaptációs képességet, a változás iránti igényt foglalja magában.

3. ábra. A regionális ellenálló képesség négyszakaszos modellje

Forrás: Gunderson és Holling (2002), Martin (2010)

Hazai alkalmazási lehetőségek

Ahogy a bevezetőben szó esett róla, a formálódó koncepciójának empirikus vizsgálatára több jeles vállalkozás történt az elmúlt években külföldön. Magyarországon napjainkig még nem látott napvilágot a témakörrel kapcsolatban elemzés, ugyanakkor a közelmúlt pénzügyi válságának következményei már Magyarországon is megragadhatók a statisztikák szintjén, és ez a tény, akár kiváló terepet is szolgáltatna az ilyen irányú vizsgálatoknak. Ehhez azonban rögtön hozzá kell tenni, hogy a válságból való kilábalás végállapotának elérése egyelőre kérdéses, valamint az is, hogy a javuló teljesítmény egy új és tartós egyensúlyi pályához vezet-e. Jelenleg problémát okoz az is, hogy a statisztikai adatbázisokban elérhető adatok egyelőre csak a romló teljesítményt mutató évekre állnak rendelkezésre, így néhány évet még biztosan várni kell arra, hogy értékeljük a hazai térségek lendületességét a pénzügyi válságból való kilábalás szempontjából.

Természetesen lehetne foglalkozni foglalkoztatási–munkaerő-piaci vagy akár gazdaságon kívüli (pl. demográfiai) adatok elemzésével, azonban alapos megfontolások, feltáró elemzések és a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján

úgy döntöttem, hogy a hazai társas vállalkozások adózás előtti eredményének megyei szintű alakulását mutatom be hazai példaként. A vizsgálatot annak ismeretében végeztem el, hogy a hivatalos statisztikai adatbázisokban elérhető adatok helyenként torzítást is tartalmazhatnak, többek közt az eredménykategóriákra ható inflációs látszateredmények, illetve a társas vállalkozások eredményszemlélete miatt. A számviteli beszámolókkal ugyanakkor felmerül a székhely és a telephely közötti eltérés problémája is, hiszen az eredmény-kimutatás általában a vállalat székhelye szerint készül el, miközben a tevékenységet máshol, különböző telephelyeken folytatja.

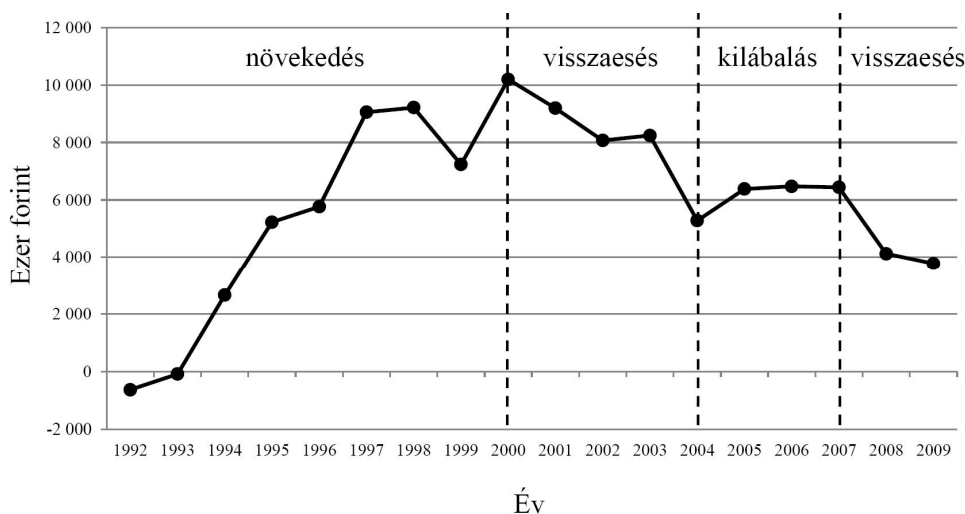
A vizsgálat eredményei

A vállalkozások adózás előtti eredménye – amely a NAV „*A társasági adóbevallás kiemelt adatai*” adatbázisából származik, valamint reálértéken a 1992-2009 közötti időszakra vonatkozó adatokat reálértéken tartalmazza (bázis a 2000. év) – ebben a tekintetben a nyereséges és veszteséges cégek összesített eredményének egyenlegére utal.

A választott példa szakmai szempontból azért indokolt, mert a vállalkozások sikerességének egyik alapvető mércéjéről van szó, technikailag pedig azért szemléletes, mert 1992 és 2000 közötti periódusban, valamint a 2004 és 2007 közötti időszakban az egy vállalkozásra jutó adófizetési kötelezettség és osztalékfizetés nélküli eredmény határozottan növekedett, a 2000-2004 közötti időszakban azonban határozott visszaesést mutatott az eredménykategória. Ennek a tendenciának a hátterében több fontosabb magyarázóerő húzódik meg, amelyet kiválóan foglal össze Szerb (2008) tanulmánya a vállalkozások működési helyzetéről, kitérve a hazai vállalkozások nemzetközi beágyazottságával kapcsolatos problémákra, a kormányzati gazdaságpolitikai ciklusokra, az innovációs aktivitás változására, magatartási tényezőkre, vállalatdemográfiai adottságokra, a munkahely-teremtési lendületre vagy éppen a tőkeakkumulációs képességekre.

A társasági adóbevallások egyértelműen arról árulkodnak, hogy a magyar vállalkozások dinamikus növekedése a 2000-es évek elején megtorpant, amely a fejlődésben rejlő tartalékok kimerülésére utal. A vállalkozások összesített bevételei látványos csökkenésnek indultak az évezred elején, és csak 2004/2005 után lehetünk ismét tanúi az emelkedésnek. Elmondható az is, hogy az egyéni vállalkozásoknál a veszteséges vállalkozások csökkenő trendje csupán 2004 óta érvényesül (ennek oka részben az EVA alá tartozó vállalkozások növekedése), valamint, hogy – 2002 kivételével – az egyéni vállalkozói szektor eredményessége tartósan rossz volt. A közelmúlt pénzügyi válságnak köszönhetően az egy vállalkozásra jutó adózás előtti eredmény megyei szinten 2008 után ismét csökkent (4. ábra).

4. ábra: Az egy vállalkozásra jutó adózás előtti eredmény átlagának változása 1992 és 2009 között reálértéken (bázis: 2000. év)

Forrás: saját szerkesztés (2011)

A 4. ábra alapján három időpontnak, évnak adhatunk megkülönböztetett figyelmet:

- Az egyik év 2000, amely a visszaesés időszaka előtti időpont. Ekkor érte el a vállalkozásra jutó adózás előtti eredmény – 2000. évi bázison számolva – maximumát a teljes vizsgált időszakot figyelembe véve. Az 1992 és 2000 között eltelt időszakra megyei szinten az jellemző, hogy mindenhol javult a cégek eredményessége, de Fejér, Győr-Moson-Sopron, Nógrád, illetve Vas megye vállalkozásai mutatták fel a legnagyobb mértékű gyarapodást, míg Bács-Kiskun, Békés, illetve Zala megye cégei voltak a sereghajtók;
- A másik kitüntetett időpont a depresszió időszakának mélypontja (egyben vége), vagyis a 2004-es év. A 2000 és 2004 közötti periódusban a legtöbb megyében csökkent a vállalkozásra jutó adózás előtti eredmény nagysága, csupán Békés és Komárom-Esztergom megye vállalkozásai bizonyultak ellenállóknak. Ebben az időszakban Győr-Moson-Sopron, Nógrád és Vas megye cégeinek jövedelmezősége esett vissza a leginkább.
- A harmadik vizsgált időpont 2007, amikor ismét magasabb szintre emelkedett a vizsgált mutató átlagos értéke, bár nem közelítette a 2000-es átlagértéket. A legtöbb megye vállalkozásainak teljesítménye javulásnak indult, a 2004 és 2007 közötti időszakban Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád, Hajdú-Bihar és Vas megye büszkélkedhetett a legdinamikusabb javulással, míg három megye (Fejér, Jász-Nagykun-Szolnok és Nógrád megye) összességében továbbra is visszaesést könyvelhetett el.

A vizsgált eredménykategória megyénkénti alakulását a *táblázat* mutatja be részletesen a három kitüntetett évben. A táblázat 5. és 6. oszlopa százalékosan mutatja a visszaesés, illetve a kilábalás mértékét. A két adat hányadosából számítható ki a „rugalmasság” mértéke (7. oszlop), amely meghatározta a megyék sorrendbe állítását a táblázatban. A hányados éles különbségekre enged következtetni a hazai megyék vállalkozásait illetően. Néhány megye (pl. Csongrád, Hajdú-Bihar, Tolna megye) vállalkozásai többszörösére javították jövedelmezőségüket a visszaesést követően, míg más megyék cégei nem voltak képesek ellensúlyozni az adózás előtti eredményt csökkenését, és teljesítményük tovább romlott (Fejér, Jász-Nagykun-Szolnok és Nógrád megye). Megjegyzendő

továbbá, hogy a legtöbb megye vállalkozásainak eredményessége javult 2007-re, de jövedelmezőségük átlagosan nem éri el a 2000-es év színvonalát. Két megye – Békés és Komárom-Esztergom megye – esetében nem értelmezhető a hányados, ugyanis ezekben a térségekben a vállalkozások eredményessége mindkét időszakban növekvő tendenciájú volt.

A hazai megyék „rugalmassága” az egy vállalkozásra jutó adózás előtti eredmény szempontjából

Megye	1 vállalatra jutó adózás előtti eredmény, átlag (e Ft, 2000)	1 vállalatra jutó adózás előtti eredmény, átlag (e Ft, 2004)	1 vállalatra jutó adózás előtti eredmény, átlag (e Ft, 2007)	Visszaesés (Δ 2000-2004)	Kilábalás (Δ 2004-2007)	Rugal- masság (kilábalás/ visszaesés)
Csongrád	7674,74	3066,32	8689,78	60,05	183,39	3,05
Hajdú-Bihar	9514,42	4645,77	10462,53	51,17	125,21	2,45
Tolna	6201,82	1507,86	3248,11	75,69	115,41	1,52
Borsod- Abaúj- Zemplén	8306,81	4900,89	6938,33	41,00	41,57	1,01
Heves	6636,96	3265,92	4790,58	50,79	46,68	0,92
Bács-Kiskun	3793,52	2601,77	3315,11	31,42	27,42	0,87
Somogy	7163,73	2836,20	3941,66	60,41	38,98	0,65
Baranya	4932,68	1807,30	2442,19	63,36	35,13	0,55
Pest	12571,83	6364,48	8098,31	49,38	27,24	0,55
Vas	34073,48	21045,90	25157,25	38,23	19,54	0,51
Zala	5485,60	2135,51	2583,67	61,07	20,99	0,34
Győr-Moson- Sopron	25516,08	10221,87	11964,45	59,94	17,05	0,28
Veszprém	8101,47	4149,03	4447,82	48,79	7,20	0,15
Szabolcs- Szatmár- Bereg	6528,66	2936,09	2959,83	55,03	0,81	0,01
Jász- Nagykun- Szolnok	7139,35	3981,08	3854,65	44,24	-3,18	-0,07
Nógrád	37260,29	3882,71	2698,78	89,58	-30,49	-0,34
Fejér	18094,71	10134,89	5129,48	43,99	-49,39	-1,12
Békés	-20989,78	3072,74	3526,67	nem értelmezhető		
Komárom- Esztergom	5732,95	7746,20	8124,79	nem értelmezhető		

Forrás: saját szerkesztés (2011)

Összegzés

A 21. század első évtizedében lejátszódó gazdasági krízishelyzetek arra sarkallták a kutatókat, hogy új utakat és megfelelőbb módszereket keressenek a gazdasági folyamatok háttérében meghúzódó tényezők magyarázására. A begyűrűző pénzügyi válsággal egyértelművé vált, hogy a szakmai és tudományos élet képviselőinek új szemléletmódot kell elsajátítani, ennek egyik alternatíváját a regionális ellenálló és alkalmazkodó képesség elmélete szolgáltathatja. A tanulmány megkísérelt átfogó képet adni az elmélet értelmezési kereteiről és alkalmazási lehetőségeiről. A

dolgozat keretei között egy jól szemléltethető vizsgálatra is sort került. Úgy vélem, hogy a hazai régiók, kistérségek vagy városok kutatásával kapcsolatosan a szóban forgó koncepció értékes megállapításokat nyújthat a jövőben, és talán a hazai regionális kutatások új távlatait nyithatja meg.

Irodalomjegyzék

- CELLINI, R., & TORRISI, G. (2012): Regional resilience in Italy: A Very Long-Run analyses. *Social Science Research Network*, <http://ssrn.com/abstract=2167209> [2013.01.19.]
- CHAPPLE, K., & LESTER, T. W. (2010): The resilient regional labour market? The US case. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3 (1), 85-104.
- CHRISTOPHERSON, S., MICHIE, J., & TYLER, P. (2010): Regional resilience: theoretical and empirical perspectives. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3 (1), 3-10.
- DABSON, B., HEFLIN, C. M., & MILLER, K. K. (2012): *Regional resilience. Research and Policy Brief*. RUPRI Rural Futures Lab – Harry S. Truman School of Public Affairs – Univeristy of Missouri.
- DIODATO, D., & WETERINGS, A. (2012): The Resilience of Dutch Regions to Economic Shocks. Measuring the relevance of interactions among firms and workers. In *Evolutionary Economic Geography*. 12.15. Utrecht: Utrecht University.
- DAWLEY, S., PIKE, A., & TOMANEY, J. (2010): Resilience, adaption and adaptability. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3 (1), 59-70.
- FINGLETON, B., GARRETSEN, H., & MARTIN, R. (2012): Recessionary Shocks and Regional Employment: Evidence on the Resilience of U.K. Regions. *Journal of Regional Science*, 1, 109-133.
- FOSTER, K. A. (2006): *A Case Study Approach to Understanding Regional Resilience*. Working Paper, 08. Berkeley: University of California.
- FOSTER, K. A. (2010): Regional resilience: how do we know it when we see it? In *Conference on Urban and Regional Policy and Its Effects*. May 20-21, Washington, D.C. <http://regional-institute.buffalo.edu/Includes/UserDownloads/Foster%20DC%20Presentation%20v2%20May%202010.pdf> [2013.01.19.]
- GUNDERSON, L. H., & HOLLING, C. S. (2002): Resilience and adaptive cycles. In Gunderson, L. H., & Holling, C. S. (Eds.): *Panarchy: Understanding Transformations in Human and Natural Systems* (pp. 25-62). Washington, D.C.: Island Press.
- HASSINK, R. (2010): Regional resilience: a promising concept to explain differences in regional economic adaptability? *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3 (1), 45-58.
- HILL, E. W., WIAL, H., & WOLMAN, H. (2008): Exploring Regional Economic Resilience. Working Paper, 04. Berkeley: University of California.
- HOLM, J. R., & ØSTERGAARD, C. R. (2010): *Sources of regional resilience in the Danish ICT sector*. DRUID working paper, 10-28. Copenhagen Business School, Strategy/Aalborg University.
- MARTIN, J., & SIMMIE, R. (2010): The economic resilience of regions: towards an evolutionary approach. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3 (1), 27-43.
- MARTIN, R. (2010): Roepke lecture in economic geography – rethinking regional path dependence: beyond lock-in to evolution. *Economic Geography*, 86 (1), 1-27.
- MARTIN, R., & SUNLEY, P. (2006): Path dependence and regional economic evolution. *Journal of Economic Geography*, 6 (4), 395-437.

- MÜLLER, B. (2011): Urban and Regional Resilience – A New Catchword or a Consistent Concept for Research and Practice? In Müller, B. (Ed.): *Urban Regional Resilience: How Do Cities and Regions Deal with Change? German Annual of Spatial Research and Policy 2010* (pp. 1-13). Berlin, Heidelberg: Springer.
- NORRIS, F. H., TRACEY, M., & GALEA, S. (2009): Looking for resilience: understanding the longitudinal trajectories of responses to stress. *Soc Sci Med*, 68 (12), 2190-2198.
- PENDALL, R., FOSTER, K. A., & COWELL, M. (2007): *Resilience and Regions: Building Understanding of the Metaphor*. Working Paper, 12. Berkeley: University of California.
- SAFFORD, S. (2009): *Why the Garden Club Couldn't Save Youngtowns: The Transformation of the Rust Belt*. Cambridge: Harvard University Press.
- SWANSTROM, T. (2008): *Regional resilience: A Critical Examination of the Ecological Framework*. Working Paper, 07. Berkeley: University of California.
- SWANSTROM, T., CHAPPLE, K., & IMMERGLUCK, D. (2009): *Regional Resilience in the Face of Foreclosures: Evidence from Six Metropolitan Areas*. Working Paper, 05. Berkeley: University of California.
- SZERB L. (2008): A hazai kis- és középvállalkozások fejlődését és növekedését befolyásoló tényezők a 2000-es évek közepén. *Vállalkozás és Innováció*, 2 (2), 1-35.